

Rozhovor s lektorkami eurytmie

O tom, co je pedagogická eurytmie a o co vlastně usiluje, si budeme povídat s Angelikou Storch, dlouholetou učitelkou eurytmie v německých waldorfských školách (odpovědi jsou v němčině) a Hanou Giteva, která je již dlouhou dobu neodmyslitelně spjata s eurytmií v Čechách (odpovědi jsou psány česky).

Paní Angeliko, Hanko, je možné přiblížit slovy eurytmii těm, kteří ji třeba nikdy neviděli? Co ji činí tak svébytným uměním, tak rozdílným od tance či baletu?

AS: Ve správném překladu znamená eurytmie viditelnou řeč a viditelný zpěv. V eurytmii pochází pohyb ze základních elementů řeči: ze samohlásek a souhlásek, Samohlásky vždy vyjadřují duševní rozpoložení, duševní náladu nezávisle na tom kterém jazyku, a proto lidé, kteří eurytmii neznají, ji v těchto pohybech samohlásek snadno vnímají jako jakýsi nový tanec.

Na eurytmii je jedinečné to, že pohybem jednotlivého člověka nebo celé skupiny lidí vyjadřuje duševní obsah hudby a řeči podle *jejich vlastních* zákonitostí, tedy podle zákonitostí hudby a řeči - a nikoliv výrazy, které vyplývají z anatomie těla. Eurytmické pohyby se odvozují z pohybových forem, které Rudolf Steiner vypracoval z podstaty řeči a z podstaty hudby, takže vzniká viditelná řeč a viditelný zpěv.

Rozdíl vůči např. baletnímu tréninku spočívá v tom, že při eurytmii se nikdy nejedná o trénink svalů, který by byl například zaměřený na posílení břišních svalů nebo svalů nohou, aby se tak podpořil pohyb těla.

Nezáleží ani na tom, abychom při eurytmii zaujímali nejrůznější pozice a postavení a ty aby- chom pak umělecky kombinovali, nýbrž jde o to, abychom učinili tělo schopným a řekli bychom prostupným pro oduševnělé výrazové formy hudby a řeči.

HG: Popsat něco tak celistvého jako je eurytmie mi přijde často velmi zoufalé. Zkusím však tento druh pohybu přiblížit na základě vlastní zkušenosti. Pro mě osobně je eurytmie dlouhá cesta v odkrývání hlubokých souvislostí ve vztazích těla, duše a ducha. Eurytmickým pohybem uvádím tyto tři složky do neustálého rozhovoru. Jedinou zákonitostí, která tohle dobrodružství doprovází jsou trvale existující principy řeči a hudby (hlásky abecedy, intervaly, tóny atd.). Velký rozdíl oproti baletu či jiným tanečním uměním je pro mě kromě toho, co již zmínila paní Storch i v tom, že v eurytmickém umění dochází trvalou prací k následujícímu... Čím je člověk starší zraje v eurytmii jako dobré víno a jeho schopnosti dosahují větších kvalit. U baletu a klasického tance končí cesta vývoje mezi 30 – 40 rokem života, vše podstatné je již minulostí. Tělo je poničené, vyčerpané a velmi rychle stárne. U eurytmie jste stále pružnější, naučíte se vnímat své životní síly, které narůstají a i v pozdním věku vypadáte stále mladistvě.

Dnes vidím kolem sebe stále rostoucí zájem nejen se na eurytmii dívat, ale také ji zkoušet dělat a hlouběji studovat. Nemýlím-li se, byl už dokonce jmenován profesor v oboru eurytmie. Jak se vlastně vyvíjí vztah člověka a eurytmie v těch zhruba sto letech její existence?

AS: Od roku 1912 se eurytmie vyvíjela jako čistě jevištní umění. V roce 1919 byla zasazena ve své pedagogické podobě do waldorfské pedagogiky jako předmět pohybové výchovy a stala se tak známou mnoha lidem po celém světě. Od roku 1922 se pak přetváří i do specializované formy léčebné eurytmie a stává se světově známou jako terapie. Zejména díky široké veřejné pedagogické práci však v současnosti existuje zcela nový okruh lidí, kteří eurytmii smysluplně rozvíjejí v hospodářské oblasti jako tzv. podnikovou eurytmii, nebo také ve vězeňství při výkonu trestu apod.

Přirozeně, že existují také profesori eurytmie: některé semináře pro vzdělávání učitelů mají dnes v Německu vysokoškolský status a nabízejí studium eurytmie jako obor studia waldorfské pedagogiky.

HG: Eurytmie ve svém vývoji začala rozvíjet svůj nekonečný potenciál a začalo se ukazovat, že není jen výsostným zástupcem v oblasti jevištního umění. Vypadá to, že svou podstatou může postupně prostoupit do tolika oblastí a oborů, kolik je na světě lidí, kteří se jí budou chtít věnovat. Přestože je eurytmie nesena zákonitostmi vyšších světů nachází své zviditelnění přes nás. A jelikož jsme zde plně individuální, tak je vždy eurytmie „zabarvena“ naší bytostí. V první přednášce „Eurytmie jako viditelná řeč“ od Rudolfa Steinera je jeden z hlavních motivů : „ To, co je pro člověka působícího ve kterékoli oblasti eurytmie především nutné, je, aby byl schopen v eurytmickém umění, v eurytmické činnosti žít svou osobností, svým lidstvím, tak aby se eurytmie stala výrazem života.“

Dokud budeme jako eurytmisté plně výrazem života, tak se můžeme v rozvoji eurytmie těšit ještě na plno nových oblastí.

Proč vstupuje eurytmie do waldorfských škol už od jejich vzniku před devadesáti lety? Proč je to tak důležité i nyní?

AS: V té první Waldorfské škole ve Stuttgartu v roce 1919 postavil Rudolf Steiner eurytmii jako pohybovou výchovu vedle sportu (tedy běžného tělocviku) jako určitou protiváhu vůči pohybu orientovanému na výkon. Ve sportu musí vždy někdo vyhrávat a přirozeně tedy také prohrávat. Tak se ctížádostivost stává důležitým motivem pohybu. Protože eurytmie jako umění je vždy z tohoto hlediska jaksí „bezúčelná“, jsou v ní rozvíjeny zcela jiné kvality, jako například fantazie, empatie, nepředpojatost a mnohé další. Proto je dnes eurytmie jako školní předmět stonásobně důležitější než před tou stovkou let, kdy začínala. Neboť kam to vede, když tyto kvality chybějí, nám ukazuje ta dnešní takzvaná hospodářská krize.

Ve waldorfských školách by se měl žákům podstatně zvýšit počet hodin eurytmie a nejlepší by bylo, kdyby byl tento předmět zaveden ve všech školách, nejen ve waldorfských. Nemyslím si, že je to hudba daleké budoucnosti.

HG: Spolu s kreslení forem je eurytmie zcela novým předmětem, který Rudolf Steiner uvádí do plánu výuky WŠ. Na první pohled je společným jmenovatelem pohyb, jedno působí více přes činnost rukou, druhé více přes aktivitu nohou, paží, eurytmie je více výrazem celého těla, než kreslení forem. Oba předměty mají však mnoho společného pro rozvoj důležitých životních kvalit. Jde o kvality, které vyžadují především naši vnitřní pohyblivost a živost. Oba předměty dokáží ve své podstatě působit na změny

našich zvyků, jsou prostředkem proti ztrnulosti a ztuhlosti, které přirozeně člověka v průběhu života ohrožují, v dnešním světě obzvláště. V jedné ze svých přednášek nazývá Rudolf Steiner eurytmii „ duševním tělocvikem“! Dnešní svět však stále buduje více kulturu těla, než duše!

Zůstaňme u tohoto tématu: Jak se propojuje eurytmie s kreslením forem, které bylo waldorfskou pedagogikou rovněž zcela nově postaveno mezi svébytné výukové předměty? A jak eurytmie napomáhá práci v „klasických“ předmětech?

AS: Kreslení forem jako nový předmět přináší uměleckým způsobem do duše strukturu a rytmus. Obzvláště je to patrné např. ve čtvrté třídě, kde se procvičují keltské spleťané pásy s jejich logickým postupem kresby v umělecky krásné formě. To je pak pomocí eurytmie vystupňováno, protože se pohybujeme v prostoru podle určitých zákonitostí formy, nikoliv nějak libovolně.

Eurytmická cvičení rozvíjejí myšlení, fantazii, inteligenci, schopnost procvičovat a učit se, důslednost čili schopnost volit správný postup. Tyto schopnosti potřebuje člověk ve všech „klasických“ předmětech, ať už v matematice, jazycích, přírodních vědách nebo v hudbě a ručních pracích. Ale především tyto schopnosti potřebuje v celém svém životě.

HG: K této otázce jsem se již zčásti vyjádřila před chvílí. Možná snad jen poznámka k tomu, že ve vědomém propojení těchto dvou předmětů se skrývají velké možnosti. Jak paní Storch již naznačila, může eurytmie rozvíjet dál, co se v kreslení forem předpřipraví a dovést to k jistému vystupňování. Pokud není kreslení forem dobrým základním kamenem (nejenom v prvních letech základní školy), uvádí pak výuku eurytmie do jisté osamělosti. V určité míře to platí třeba na střední škole v tzv. mezipředmětové výuce, kde je velmi vhodné hledat propojení eurytmie i s další škálou jiných předmětů.

Vy obě jste velice úzce spojeny se vzděláváním nejen waldorfských učitelů, ale zejména se vzděláváním eurytmistů v Čechách. Víím, že se právě rozbíhá nový cyklus eurytmického vzdělávání. Můžete nám ho přiblížit? Jaké jsou vlastně kladeny nároky na uchazeče o studium eurytmie?

AS: To ráda přenechám k zodpovězení Haně.

HG: Ano, v roce 2007 bylo slavnostně ukončeno eurytmické vzdělávání, které pět let „zrálo“ v našich českých podmínkách. Celé vzdělávání bylo cíleně zaměřeno k podpoření eurytmie na českých waldorfských školách. V jeho závěru bylo diplomováno 12 nových učitelů eurytmie.

Zájem o eurytmii tímto však neutichl, naopak probudil novou iniciativu, tentokrát v oblasti moravské. Dva roky následovaly pravidelně čtyři víkendy v roce, jako příprava na možné budoucí vzdělávání. Cílem byla zkouška motivace a síly nově vzniklé iniciativy. V tomto období dvou let se tak postupně utvořila skupina, která se stala základem nyní začínajícího vzdělávání. Nároky na uchazeče jsou velmi náročné, čeká je pětiletá cesta vývoje, která s sebou přináší množství výzev k proměně sebe sama. Po fázi prvotního nadšení budou studenti vedeni k utváření

nových schopností a k odbourávání starých zlovyků. Přes rozpohybování svého vnitřního života se budou potýkat s rozhodnutím, zda mají sílu se změnit a pokračovat dál nebo zda již došli k prahu, který nedokážou překročit. Aby se celá práce zdařila bude třeba neskonalé vůle, podpory ze strany rodin a veřejnosti. V prvním úseku této cesty bude slavnostně přijato kolem 35 zájemců. Více k obsahu studia se zmiňuje Danilea Petrová ve svém příspěvku na str....

Paní Angeliko, vyberte ze svých bohatých pedagogických zkušeností nějakou situaci, kterou byste mohla přiblížit smysl práce učitele – eurytmisty se žáky ve waldorfské škole.

AS: Eurytmie je uměním *pohybu*. K čemu potřebuji v životě pohyb? Musím se dát do pohybu, když chci uskutečnit nějaký záměr, nějakou představu, myšlenku nebo nějaké přání. Pokud chci mít v místnosti čerstvý vzduch, musím jít a otevřít okno, jinak přání zůstane přáním a budu dále trpět ve vydýchaném vzduchu. Skrze pohyb se uskuteční záměr či přání: už jen budete-li chtít toto napsat, musíte pohybovat prsty po klávesnici. K tomu potřebuji vůli: tedy na pohyb vplouvá vůle do světa a uskutečňuje se. Samotnými teoriemi nezměníme nic – musíme jednat čili pohybovat se.

Eurytmie je *uměním* pohybu. A jako každé umění je „bezúčelnou“, jak už jsem řekla dříve, a jako umění plynoucí v čase je také prchavou – je tu jen tehdy, když ji konáme. Říkáme-li v norimberské waldorfské škole, že eurytmie „nepřináší nic“, pak je to v materiálním slova smyslu naprosto správné, protože opravdu neprodukuje žádné výrobky. V řemeslných či ručních pracích se vytvoří například chňapka pro mámu, vařečka pro tátu nebo ve všech jiných předmětech epochové sešity atd. Eurytmie produkuje jen neviditelné: všechny ty jmenované duševní kvality; a k tomu navíc potřebuji mnoho vůle (která je přece také neviditelnou) a co nejméně, vlastně žádné materialistické pohyby. Nikomu se skrze eurytmii nedostane silnějších svalů, nikdo nezhubne nebo mu – s odpuštěním – nenarostou krásnější řadra. Zato ale je zvýšenou měrou vzdělávána a rozvíjena jeho vůle. Tak je tomu vlastně ve všech v čase plynoucích uměních, např. tedy i v hudbě apod.

Pro mě bylo osobně velmi zajímavým zjištěním, že při studiu waldorfské pedagogiky se učitelům, kteří eurytmii neměli vyučovat, dostávalo téměř více hodin praktické eurytmie než teoretických přednášek. Co je cílem a smyslem eurytmie při vzdělávání waldorfských učitelů?

AS: To, o čem hovoříme, je důležité pro každého člověka. Pro budoucího waldorfského učitele ale naprosto zásadně. Ten si účastí na tomto jemném, vysoce senzitivním umění získává, vybojovává schopnost cele vnímat jemnější duševní hnutí dítěte a nechat se jimi proniknout. Ve waldorfské škole má každé vyučování tento smysl a cíl, proto také hovoříme o *umění výchovy*. Eurytmie je v tomto umění výchovy jen jedním zvláště vynikajícím nástrojem.

Nikdy se přece na naše žáky nedíváme jako na prázdné plechovky, do nichž nacpeme nějaké testovatelné vědění a které pak jako totálně manipulovatelné „přítakávače“ propustíme z našich škol pro hospodářské využití, a to nejlépe v Číně.

Právě naopak: Naším cílem je, abychom nám svěřeným dětem všemožně pomohli, aby co nejlépe uskutečnily své životní cíle, které si předsevzaly pro tento svůj život. Tak se stanou plně zodpovědnými, svobodně jednajícími lidmi. A nestanou se ani „přijímači rozkazů“ ani „přítakávači“. To vlastní a nové na waldorfské pedagogice jako celku i na eurytmii jako její části je, že počítáme s osudem člověka před narozením; a tento osud neseme s největší možnou zodpovědností.

A *ne* že budeme děti obšťastňovat tou nebo onou novou či starou pedagogikou a všemožně s nimi experimentovat.

Existuje jedno možná staromódní, ale klíčové slovo pro naše úsilí ve waldorfské pedagogice: hluboká úcta k duchově-duševní bytosti člověka.

A ty, Hanko? Měla bys také nějaký takový živý obraz z výuky?

V praxi každého učitele eurytmie se v různých intervalech pravidelně mísí okamžiky skepse ve výuce tohoto předmětu, kdy se nedá fyzicky dokázat jeho smysl s okamžiky jedinečných chvil nenadálé zpětné, dost často i slovy těžko popsatelné, situace žákovy prozření. Tyto chvíle mají zabarvení dle věku žáka... Vždy se nám nejvíce vybavují situace z posledních let, můj příklad je tedy z výuky na waldorfském Lyceu v Praze. Měla jsem jednoho studenta, který byl velmi slabé konstituce, brilantní v myšlení, ale téměř nedotčený v ovládnutí svých končetin, též komunikace vážla. V prostoru se ztrácel tak, že po prvních týdnech výuky na naší škole jsem si kladla otázku, jak tento student „přežije“ další eurytmické roky na naší škole a já s ním. Třída ho malinko vysunula na okraj a bylo období vyčkávání. Po čase viděl sám, že něco v jeho pohybovém projevu není v pořádku a chopil se aktivity. Začal cvičit sám doma, neustále se mě vyptával na další doplnění a v konečné fázi nás všechny při zkoušení z eurytmie (na střední škole má každá třída okruh cvičení, které musí zvládnout každý žák a která jsou před vysvědčením vždy prozkoušována) tak překvapil, že jsem ztěžila zadržela dojetí. Prakticky sám dokázal rozvinout takové schopnosti, které byly najednou pro všechny naprosto viditelné. Posunul se ve své životní cestě dál, obstál ve zkoušce nejtěžší, ve zkoušce probuzení své vůle.

Tento student pak vzhledem ke zdravotním potížím projevil sám zájem o léčebnou eurytmii. Neměl však dostatečnou podporu ze strany rodičů, tak si během prázdnin našel brigádu a na hodiny léčebné eurytmie si sám vydělal. No a co myslíte, jak to dopadlo? Svým pilným cvičením se po dvou měsících zbavil atopického exému, který ho trápil od nepaměti!

Dnes je nádhera pozorovat jeho vědomý a ladný pohyb, který jasně ukazuje, že duše našla správnou cestu, jak se zabydlet ve svém těle.

Srdečně Vám oběma děkuji za rozhovor. A přál bych si, abychom v této době, kdy naše těla neustále někam spěchají, ale náš duch povětšinou spí, všichni měli možnost načerpávat s pomocí eurytmie harmonickou pohyblivost těla i ducha, v níž duše může začít hovořit.